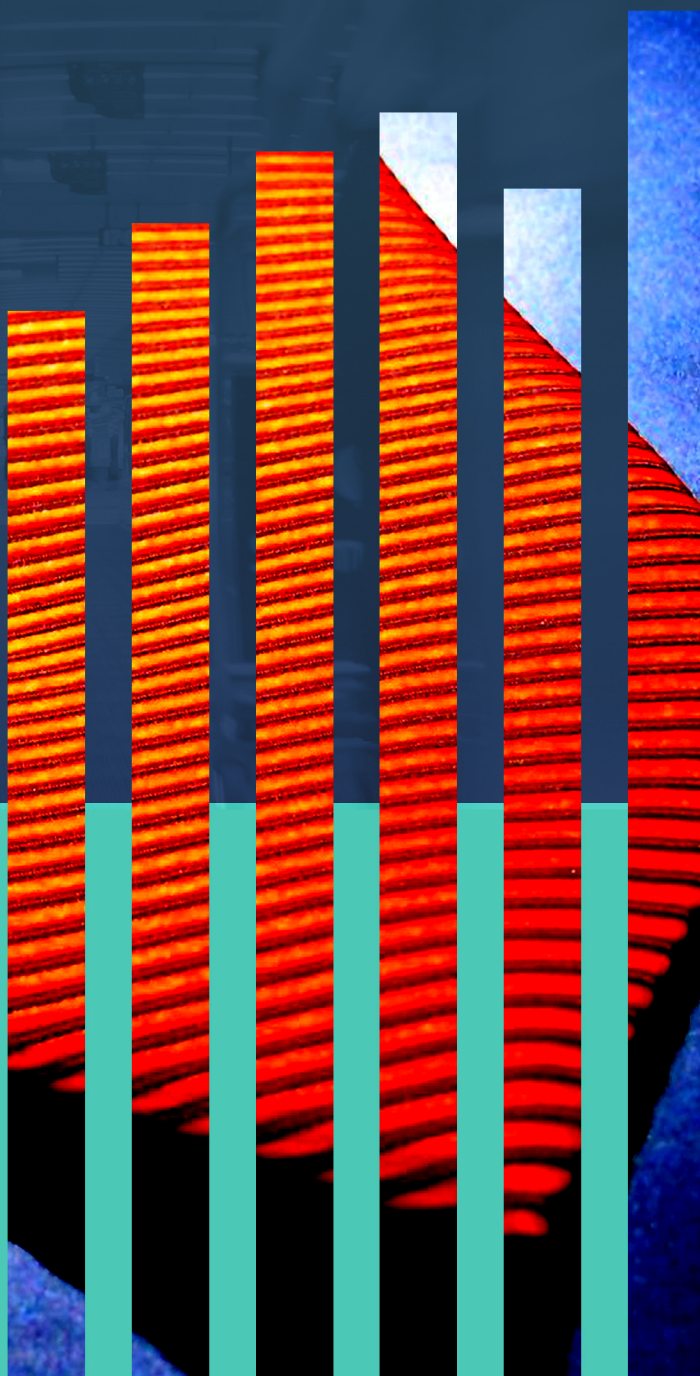

ТОМ 6

12

2022

**Редакционен съвет на
Годишник „Икономика и бизнес“ 2021**

доц. д-р Ренета Димитрова (НБУ) – председател
проф. д-р Събина Ракарова (НБУ)
проф. д-р Иванка Данева (НБУ)
доц. д-р Надежда Димова (НБУ)
доц. д-р Иван Боевски (НБУ)
доц. д-р Стефан Стефанов (НБУ)
доц. д-р Станислава Георгиева (НБУ)
доц. д-р Едуард Маринов (НБУ)
доц. д-р Ирена Николова (НБУ)
проф. д.ик.н. Андраш Инотай (Institute for World Economics, Hungary)
проф. д-р Гунар Праузе (Wismar Business School, Germany)
проф. д-р д.х.к. Юхани Лауринкари (University of Eastern Finland)
проф. д-р Ирина Капустина (Peter the Great St. Petersburg Polytechnic University, Russia)
доц. д-р Пламен Пътев (I Shou University, Kaohsiung, Taiwan)

**ГОДИШНИК „ИКОНОМИКА И
БИЗНЕС“ 2021
ДЕПАРТАМЕНТ „ИКОНОМИКА“**

Научен редактор: доц. д-р Ренета Димитрова
Технически редактор: доц. д-р Едуард Маринов

© Дизайн и предпечат: Таня Йорданова,
Ралица Николова

© Издателство на Нов български
университет, 2022 г.
София 1618, ул. Монтевидео 21
www.nbu.bg
www.bookshop.nbu.bg

Всички права са запазени. Не е разрешено публикуването на части от книгата под каквато и да е форма – електронна, механична, фотокопирна, презапис или по друг начин – без писменото разрешение на издателството.

ISSN: 2534-9651 (online)

**Editorial Board
Economics and Business Yearbook 2021**

Prof. Dr. Reneta Dimitrova (NBU) – Chairperson
Prof. Dr. Sabina Rakarova (NBU)
Prof. Dr. Ivanka Daneva (NBU)
Assoc. Prof. Dr. Nadezhda Dimova (NBU)
Assoc. Prof. Dr. Ivan Boevski (NBU)
Assoc. Prof. Dr. Stefan Stefanov (NBU)
Assoc. Prof. Dr. Stanislava Georgieva (NBU)
Assoc. Prof. Dr. Eduard Marinov (NBU)
Assoc. Prof. Dr. Irena Nikolova (NBU)
Prof. Dr.Ec.Sc. Andras Inotai (Institute for World Economics, Hungary)
Prof. Dr. Gunnar Prause (Wismar Business School, Germany)
Prof. Dr. Juhani Laurinkari (University of Eastern Finland)
Prof. Dr. Irina Kapustina (Peter the Great St.Petersburg Polytechnic University, Russia)
Assoc. Prof. Dr. Plamen Patev (I Shou University, Kaohsiung, Taiwan)

**ECONOMICS AND BUSINESS
YEARBOOK 2021
DEPARTMENT OF ECONOMICS**

Scientific Editor: Assoc. Prof. Dr. Reneta Dimitrova
Technical Editor: Assoc. Prof. Dr. Eduard Marinov

© Design and prepress: Tanya Iordanova,
Ralitsa Nikolova

© New Bulgarian University Press, 2022
1618 Sofia, 21 Montevideo St.
www.nbu.bg
www.bookshop.nbu.bg

All rights reserved. It is not allowed to publish parts of the book in any form – electronic, mechanical, photocopying, copying or otherwise –without the written permission of the publisher.

ISSN: 2534-9651 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

10

Контролът върху търговските банки – предпоставка за минимизиране на кредитния риск
доц. д-р Ренета Димитрова

42

Валутният борд – котва на стабилност за българската икономика
гл. ас. д-р Емил Калчев

21

Структурни промени в глобалните модели на търсене
доц. д-р Едуард Маринов

50

Оценка на икономическата рентабилност на компании от индекса SOFIX
гл. ас. д-р Ралица Димитрова

33

Дигиталните валути и валутният риск: настоящо състояние и бъдеще
доц. д-р Ирена Николова

63

В търсене на вътрешноприсъщите фактори на пазарните множители при прилагане на регресионен модел
гл. ас. д-р Нигохос Канарян

72

За някои важни моменти
в дигитализацията на
застраховането

гл. ас. д-р Надя Ненкова

86

Развитие, влияние и актуални
тенденции в инфлуенсър
маркетинга

Неда Миразчийска

95

Специфика и особености на
локализирането на ритейл
търговците

доц. д-р Надежда Димова

103

Отразяване на икономическата
стойност на търговската марка
в закрилата ѝ като обект на
интелектуална собственост в ЕС

гл. ас. д-р Димитър Трендафилов

115

Аспекти на факторния анализ
на печалбата в корпоративния
финансов анализ

доц. д-р Станислава Панчева,
Наталия Кръстева

124

Външнотърговски отношения на
България с Обединените арабски
емирства

Милена Иванова, доц. д-р Едуард
Маринов

135

Към авторите и читателите на
Годишник „Икономика и бизнес“

ВЪНШНОТЪРГОВСКИ ОТНОШЕНИЯ НА БЪЛГАРИЯ С ОБЕДИНЕНИТЕ АРАБСКИ ЕМИРСТВА

Милена Иванова

МП „Международен бизнес“, Нов български университет

доц. д-р Едуард Маринов

департамент „Икономика“, Нов български университет

eddie.marinov@gmail.com

Резюме: Статията разглежда външно-търговските отношения на България с Обединените арабски емирства (ОАЕ), като се анализират динамиката, географската и стоковата структура на търговията с тези държави. Целта на изследването е да бъде представен кратък, но широкообхватен анализ на външно-търговските отношения на България с ОАЕ, за да очертаят възможностите за българския бизнес, които този относително не-

познат у нас и доста negliжиран през последните десетилетия регион разкрива пред него. На база на направения анализ са идентифицирани възможностите, които регионът предлага, с цел формулирането на препоръки за разширяване и задълбочаване на присъствието на българските фирми на този пазар.

Ключови думи: България, ОАЕ, търговски потенциал, износ, внос.

TRADE RELATIONS BETWEEN BULGARIA AND THE UNITED ARAB EMIRATES

Milena Ivanova

MA student in International Business, New Bulgarian University

Assoc. Prof. Eduard Marinov, Ph.D.

Department “Economics”, New Bulgarian University

eddie.marinov@gmail.com

Abstract: The article examines Bulgaria's trade relations with the United Arab Emirates (UAE), analyzing the dynamics, geographical and commodity structure of trade with these countries. The aim of the study is to present a brief but comprehensive analysis of Bulgaria's trade relations with the UAE to outline the opportunities for Bulgarian business that this rel-

atively unknown and quite neglected in recent decades country reveals. Based on the analysis, the opportunities offered by the region are identified in order to formulate recommendations for expanding and deepening the presence of Bulgarian companies at this market.

Keywords: Bulgaria, UAE, trade potential, exports, imports.

Въведение

През последните години се наблюдава тенденция българският износ да разширява стойностите си към партньорите с висок дял за сметка на намаление на износа към страните с по-малко присъствие. „В условията на задълбочаващите се процеси на либерализация и глобализация насърчаването на външнотърговските отношения е основен стълб на държавите в стратегиите им за икономическо развитие“ (Бянова, Н., 2010, с. 266). Концентрирането на външната търговия с една страна или с икономическа общност, какъвто е случая с ЕС, „предопределя зависимост на българската икономика от икономическата конюнктура на страните-партньори, което крие висок риск от бързо пренасяне на световните икономически тенденции в нашата страна“ (ИИИ, 2016, с. 41). „Справянето с промените във външната среда е свързано с планирането на „буфери“, т.е. създаването на устойчивост в търговията и икономиката, така че те да не се влияят от тези промени“ (Николова, И., 2015, с. 70). Може да се очаква, че растежът ще се определя от възможностите за износ, особено извън ЕС, а в този смисъл всякакви политики за насърчаване на износа са от фундаментално значение за растежа и стабилността на икономиката в средносрочна перспектива. В този контекст „голяма част от българските компании, извършващи чуждестранни сделки, имат възможност за разширение на своя износ, без да увеличават производствените си мощности“ (Несторов, 2015, с. 24). От друга страна, „външната търговия се явява един от основните фактори за формиране на икономическия растеж на България, особено в периода след световната икономическа криза от 2008–2009 г.“ (Йоцов, Луканова, Сарийски и Несторов, 2020). В тези условия задълбочаването и разширяването на външнотърговските отношения могат да бъдат едновременно ключов фактор за откриване на различни перспективи пред българската икономика и катализатор за нейното развитие. Във връзка с това България трябва да потърси начини за реализиране

на конкурентоспособната си продукция на най-добрите за нея пазари.

Поради все по-отчетливото им място в световната политика и икономика, сериозните икономически възможности и природните ресурси и големия неизползван потенциал, страните от Близкия изток стават все по-важни за външнотърговските отношения на България, а развитието на търговията с тях има сериозен потенциал от гл.т. на възможностите на техните пазари за български компании. Въпреки увеличаването на обема и стойността на търговските потоци между България и Обединените арабски емирства, богатите ресурси на страната, добрите икономически връзки в миналото и възможностите пред външнотърговските отношения, изглежда че в последните години и десетилетия не само институциите, но и компаниите в България подценяват страните от региона като потенциален търговски партньор. Ето защо е важно да се анализират подробно външнотърговските отношения на България с тези страни.

Статията разглежда външнотърговските отношения на България с Обединените арабски емирства (ОАЕ), като се анализират динамиката, географската и стоковата структура на търговията с тези държави. Целта на изследването е да бъде представен кратък, но широкообхванат анализ на външнотърговските отношения на България с ОАЕ, за да очертаят възможностите за българския бизнес, които този относително непознат у нас и доста negliжиран през последните десетилетия регион разкрива пред него. В рамките на изследването са оценени състоянието и развитието на външнотърговските отношения на България с ОАЕ в последното десетилетие, като са анализирани динамиката, географската и стоковата структура на търговията с цел да се изведат конкурентните предимства на българското производство по отношение на ОАЕ. На база на направения анализ са идентифицирани възможностите, които регионът предлага, с цел формулирането на препоръки за разширяване и задълбочаване на присъствието на българските фирми на този пазар.

Анализът на времеви редове обхваща периода 2004-2018 г., като накратко е представено и краткосрочното въздействие на COVID-19 върху икономиката и външнотърговските отношения на ОАЕ. Изследването е фокусирано върху проучване на търговията със стоки. Всички представени данни са въз основа на собствени изчисления на авторите на базата на търговска статистика от ИТС. Стоковата структура на търговските потоци е анализирана по стокови раздели и стокови групи по комбинираната номенклатура въз основа на данни за 2019 г.

Статията е изготвена въз основа на проекти по дисциплини „MBRM101 Международна търговия – теория и политики“ и „MBRM107 Проект: Външнотърговски отношения на България с ЕС и трети страни“ в Магистърска програма „Международен бизнес и развитие“ на НБУ.

Обща характеристика и основни тенденции в икономическото развитие на ОАЕ

Обединените арабски емирства са арабска държава, разположена в югоизточната част на Арабския полуостров в Югозападна Азия, граничеща с Оман, Саудитска Арабия и Катар. На 2-ри декември 1971 г. ОАЕ получава независимост от Великобритания и се превръща във федерация от шест емирства – Абу Даби, Дубай, Шарджа, Аджман, Ум Ал-Куейн и Фуджейра, докато седмото емирство, Рас Ал-Хайма, се присъединява към федерацията през 1972 г. Столицата е Абу Даби, разположена в най-голямото и богато емирство. ОАЕ е федеративна конституционна монархия. Президентът на Емирствата е шейх Халифа бин Зайед ан-Нахаян, който е и владетел на Абу Даби. Площта на ОАЕ е около 83 600 кв. км., а населението близо 10 млн. души, от които около 88% са имигранти. Повечето от гражданите са мюсюлмани. Ислямът е официална религия в ОАЕ, като има и значителни малцинства, проповядващи християнство и други религии. Арабският език е официалният език на страната и се използва от правителството и държавните служители, докато английският

е все по-важен в търговията и икономиката. Паричната единица е ОАЕ дирхам (AED).

ОАЕ е член на Съвета за сътрудничество в Персийския залив, Лига на арабските държави, Организация за ислямско сътрудничество, Организация на обединените нации, Организация на страните износителки на петрол (ОПЕК), Движение на необвързаните държави и Световна търговска организация. Международната агенция за възобновяема енергия (IRENA), създадена през 2009 г. има седалище в Абу Даби.

ОАЕ са втората по големина икономика в Близкия изток след Саудитска Арабия и една от най-богатите страни в региона на база на човек от населението. БВП през 2019 г. възлиза на 421,1 млрд. щатски долара, а БВП на човек от населението – 43 103 щатски долара. Темпът на растеж за 2019 г. е 1,7%. ОАЕ разполага с около 6% от световните запаси от нефт и е на седмо място по големина на запаси от природен газ. Износът на петрол и газ генерира приблизително 30% от БВП на Емиратите и все още представлява важна част от икономиката. Въпреки това вече са предприети значителни стъпки към икономическа диверсификация. През последните години в производствените дейности се наблюдава безпрецедентен ръст, особено в сектори като металообработване, производство на мебели, промишлена подготовка на хранителни продукти, производство на алуминий, строителни материали, торове, нефтохимическата промишленост, фибростъкло и недвижими имоти. Понастоящем промишлеността представлява около 46% от БВП. Секторът на услугите допринася към БВП с приблизително 53%. Основните подсектори са международната търговия, въздушният транспорт, финансовите дейности и туризмът. През юли 2020 г. ОАЕ станаха първата арабска държава и петата в света, изпратила космическа сонда на мисия до Марс. В началото на август с.г. започна и първата атомна електроцентрала в страната – първата в арабския свят.

Дипломатията е все по-предпочитана от ръководителите на ОАЕ. През 2020 г. ОАЕ изтегли повечето си части от Йемен и се насочи към преки преговори с Иран. В

края на 2020 г. бе предприета нормализация на отношенията с Израел. От януари 2021 г. официално са възстановени дипломатическите отношения с Катар.

Икономиката на Обединените арабски емирства бележи ръст през разглеждания период 2004 – 2018 г. С малки изключения през 2009 г. и 2015-2016 г. ръстът на годишна база е между 103% и 123%, а общият ръст за периода е 2.9 пъти, като БВП през 2018 г. е 422.2 млрд. щатски долара (фиг.1).

ОАЕ са сред най-динамичните световни пазари по отношение на външната търговия и отвореност на икономиката, като търговията представлява близо 150% от БВП през 2018 г., а износът – почти 92% от БВП. Данните на фиг.1 свидетелстват за високата отвореност на икономиката на Емиратите, като тя нараства още в края на периода.

Фиг. 1. Размер и отвореност на икономиката

Източник: Изчисления на авторите по данни на World Bank, ITC и Comtrade

Страната е една от 20-те най-големи износители и вносители на стоки в света, една от 10-те най-големи износители и вносители сред развиващите се пазари, и най-голямата търговска държава в Близкия изток.

ОАЕ и COVID-19

Икономиката на ОАЕ се очаква да се свие през 2020 г. поради нарушените двигатели на растежа от усилията за ограничаване на пандемията от COVID-19, съкращенията на производството на петрол, съгласно споразумението на ОПЕК, по-ниските цени на петрола, намалено световно търсене на петрол по време на пандемията и нарушаване на глобалните вериги на доставка. Правителството продължава предоставяне на

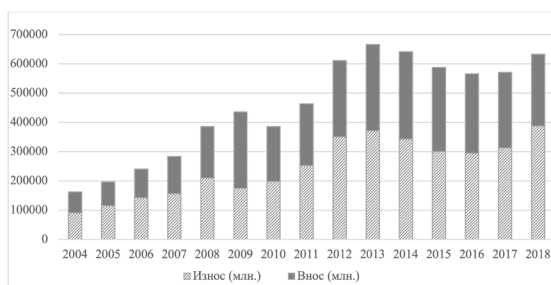
подкрепа в отговор на пандемията, докато бизнесът се стреми към възстановяване. Туризмът е силно засегнат от разпространението на COVID-19 и мерките със спад от почти 47%. Товарните превози също са силно засегнати от кризата. Отложено е Световното изложение ЕКСПО в Дубай, което трябваше да се проведе през 2020 г., като това носи също негативни последици за туризма, бизнеса и търговията.

Поради пандемията COVID-19, обемът на търговията рязко спада през 2020 г. Според изчисленията на Международния валутен фонд (МВФ) обемът на износа на стоки и услуги е намалял с 11,9% спрямо 2019 г., докато обемът на вноса е намалял с 13,1%. МВФ прогнозира възстановяване на обема на търговията през 2021 г., като износът се очаква да се увеличи с 12,7%, а вносът – с 10,6%. Прогнозите са свиване на растежа през 2020 г. с 6.6%, но по предварителни данни се очаква възстановяване на растежа с 1.2% през 2021 г. и 2.5% през 2022 г. (IMF, 2020).

Външнотърговски отношения на ОАЕ

Статистическите данни, изобразени в Фигура 2, показват, че за разглеждания период износът на страната непрекъснато нараства, като през 2018 г. възлиза на 388 млрд. щатски долара. Общият ръст на износа за периода е близо 300 млрд. щатски долара или 4.3 пъти. Обемът на вноса на ОАЕ също нараства, но с малко по-бързи темпове в началото на периода и след средата му, този растеж леко се забавя. През 2018 г. обемът на вноса е 244,6 млрд. щ. дол., а делът му от общите парични потоци – 45%. Вносът общо нараства 3.4 пъти за периода. Общата търговия на Емиратите бележи ръст от 3.7 пъти за разглеждания период.

Саудитска Арабия е основната дестинация за износ на Емиратите, следвана от Индия, Ирак, Швейцария и Оман. Делът на тези топ 5 вносители от ОАЕ от общия износ е 24.2%. Най-голям дял от износа заемат петролните продукти, злато, апарати за клетъчни и безжични мрежи, като те заемат 54.6% от общия износ на страната.

Фиг. 2. Динамика на търговията на ОАЕ (млн. щ.д.)

Източник: изчисления на авторите по данни на Comtrade и ITC

Статистическите данни показват, че Китай, Индия, САЩ, Япония и Германия са сред основните доставчици на стоки и услуги на Обединените арабски емирства. Златото, бижутата, заедно с апаратите за безжични мрежи и нефтените масла и препарати също са сред основните вносни продукти, както и транспортно оборудване (най-вече автомобили), диаманти, машини и хранителни стоки. Вносът от тези страни съставлява малко над 41% от общия внос, като се отбелязва извесен спад в първата част на периода до 25-30% и възстановяване на нивата през последните три години от разглеждания период.

Търговски отношения между ОАЕ и България

През 1988 г. ЕС и Съвета за сътрудничество в Персийския залив (в който членува и ОАЕ) подписва споразумение за сътрудничество. „Споразумението има за цел да увеличи стабилността в този регион, да улесни политическите и икономическите отношения, да разшири рамките на икономическото и техническото сътрудничество и да задълбочи сътрудничеството в областта на енергетиката, промишлеността, търговията и услугите, селското стопанство, рибарството, инвестициите, науката, технологиите и околната среда. Споразумението предвижда ежегодни съвместни съвети/срещи на министерско равнище, както и съвместни комитети за сътрудничество на равнище висши служители за обсъждане различни значими въпроси. Преговорите за сключване на споразумение за свободна търговия започват през 1990 г.,

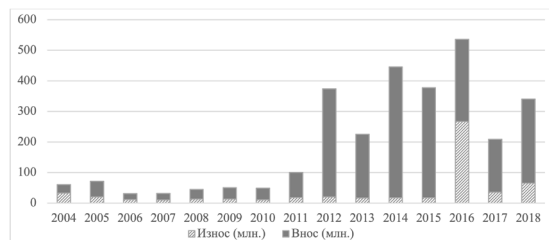
но се намират в застой от 2008 г., като въпросът за износните мита продължава да бъде източник на разногласие.“ (ЕР, 2017). Въпреки че търговско споразумение между двете страни на този етап не е постигнато, страните заявяват желание за възобновяване на преговорите в тази посока.

Търговско-икономическите отношения на България с Обединените арабски емирства (ОАЕ) датират от 1971 г., като придобиват постоянен характер след 1975 г. През 2018 г. е открито българското посолство в Абу Даби, малко по-рано през същата година в София пристига първият посланик на ОАЕ в България Абдулуахаб Ал-Нажар.

По отношение на договорно-правната база между двете страни през 2007 г. е подписана Спогодба за избягване на двойното данъчно облагане на доходите. Спогодбата влиза в сила през 2008 г. Освен това „през октомври 2016 г. е подписано Споразумение между Правителството на Република България и Правителството на Обединените Арабски Емирства за икономическо и техническо сътрудничество, в което се предвижда създаването на Българо-емиратска междуправителствена комисия за икономическо сътрудничество.“ (МИ, 2021).

Динамика на двустранната търговия

Общата търговия между ОАЕ и Република България (Фигура 3) през първата половина от разглеждания период е почти незначителна, а през втората половина на периода – доста динамична и с много флукутации. Както е видно и от данните в Таблица 1, общият стокообмен между двете страни се движи между 60 и 100 млн. щ. дол. в периода 2004 – 2011 г.

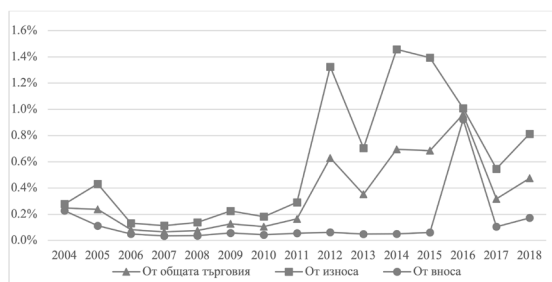

Фиг. 3. Динамика на търговията с България (млн. щ.д.)

Източник: Изчисления на авторите по данни на ITC и Comtrade

През 2012 г. се наблюдава рязък скок на стокообмена и флукуационна динамика, която резултира в общ ръст за периода от 5.6 пъти и с обем от 280 млн.щ.д. Видно е както от фигура 3, така и от таблица 1, че ръстът е значителен по отношение вноса от България, а износът от ОАЕ към България отбелязва единствена значителна промяна през 2016 г., когато търговските потоци се изравняват. Това е вероятно в резултат на подписаното Споразумение между двете страни за икономическо и техническо сътрудничество и поради тази причина търговските потоци през тази година са почти изравнени – вносът от България намалява с близо 25%, а износът на ОАЕ за България бележи огромен скок от над 1400%. През 2017 г. търговските потоци се сриват почти до предишните нива, въпреки подема от 2016 г., като това се отразява повече на износа, отколкото на вноса. Вероятно с откриване на посолство на ОАЕ в България през 2018 г. и последвалото изпращане на посланик на България в Абу Даби, търговските потоци отново нарастват – вносът отново по-рязко до 275 млн.щ.д., а износът – в по-малка степен до обем от 65 млн.щ.д. Търговското салдо през целия период остава отрицателно.

Делът на ОАЕ във вноса на България е почти незначителен – през 2016 г. достига най-високата си стойност от 0.92%, а през 2018 г. е 0.17%. По отношение делът на Емиратите в износа на България – варира между 0.11% и 1.46% през 2014 г. (най-висока стойност), а към 2018 г. е 0.81%. Делът на ОАЕ от общите търговски потоци на България е под 1%. През 2018 е малко под 0.5%.

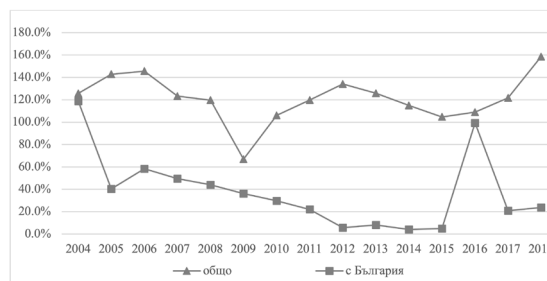

Фиг. 4. Место на ОАЕ в търговските отношения на България

Източник: Изчисления на авторите по данни на ИТС и Comtrade

Мястото на България в търговските отношения на ОАЕ е още по-незначително. Делът на България в общите търговски потоци на ОАЕ е 0.05%. През 2018 г. България заема едва 0.11% дял от вноса на страната и 0.02% - от износа.

По отношение условията на търговия ОАЕ (Фигура 5) има положителни условия както в общата си външна търговия, така и с България.

Фиг. 5. Условия на търговия – съотношение на износа от вноса (%)

Източник: Изчисления на авторите по данни на ИТС и Comtrade

В общата търговия съотношението износ/внос, с инцидентното изключение на 2009 г., е над 120%, като през 2018 г. е малко над 158%. В условията на търговия с България, макар и положителни, нивата са значително по-ниски и в периода варират в широки граници от 4% до 119%. През 2016 г., в която вече отбелязахме краткотрайното изравняване на търговските потоци между двете страни стойността е 99%, а през 2018 г. – почти 24%.

Стокова структура на двустранната търговия

„Анализът на стоковата структура на търговията помага да бъдат определени моделите на предлагане и търсене, както и да се идентифицират потенциалните конкурентни ниши за българските продукти“ на пазарите в Обединените арабски емирства. (Marinov, 2017) За да бъде оползотворен потенциалът – не само в ОАЕ, но и по отношение на външната търговия на България като цяло, „правителството трябва да провежда и подкрепя мерки, които могат да помогнат за диверсифициране на производството и повишаване на добавената стойност“ (Byanov, I., 2014).

Таблица 1. Двустранна търговия между България и ОАЕ (млн. щ. д.)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общ стоко-обмен	60	71	31	32	45	51	49	100	374	225	446	377	536	209	340
Износ (млн.)	33	20	12	10	14	13	11	18	20	17	18	18	267	36	65
Внос (млн.)	28	51	20	21	31	37	37	82	354	208	428	359	269	173	275
Търговско салдо	5	-30	-8	-11	-17	-24	-26	-64	-333	-191	-411	-342	-2	-137	-210

Източник: Изчисления на авторите по данни на ИТС и Comtrade

За 2018 г. продуктите групи с най-голям дял във вноса на ОАЕ са естествени или култивирани перли, скъпоценни или полускъпоценни камъни и благородни метали, които съставляват близо 22% от общия внос на страната; електрически машини и апарати, апарати за запис и възпроизвеждане на звук и телевизионни изображения с дял от 13.7%; ядрени реактори, котли, машини и апарати с принос във вноса от 10.5%; автомобилни превозни средства с дял от 7.2%; и други стоки по комбинираната номенклатура, които съставляват 7% от вноса на страната.

По отношение на продуктите групи, съставляващи топ 5 на износа на ОАЕ за 2019 г., това са минерални горива, минерални масла и продукти от тяхната дестилация с дял от 29.7%; естествени или култивирани перли, скъпоценни или полускъпоценни камъни и благородни метали с дял от износа в размер на 15.1%; други стоки по комбинираната номенклатура с принос от 14.5%; електрически машини и апарати, апарати за запис и възпроизвеждане на звук и телевизионни изображения с дял от 9.7%; и ядрени реактори, котли, машини и апарати, които съставляват 5.9% от общия износ.

Петте продуктови групи с най-голям дял във вноса на ОАЕ от България (Фигура 6) са електрическите машини и апарати, апарати за запис и възпроизвеждане на звук и телевизионни изображения; ядрени реактори, котли, машини и апарати; мебели; тютюн и обработени заместители на тютюна;

и облекла и допълнения за облеклата. Електрическите машини се открояват с дял от 27.1% от целия внос и ръст за периода от над 605%. Продуктите с основен дял в тази продуктова група са автоматични предпазители, които представляват 7.8% от общия внос. Най-големите износители на автоматични предпазители са Франция, Германия, Испания, Швейцария и Унгария. Наблюдава се и друга тенденция – на огромен спад на вноса на тютюневи изделия от България в Емиратите – с почти 95%.

Фиг. 6. Топ 5 внасяни продукти (2019, % от общия внос на ОАЕ от България)

Източник: изчисления на автора по данни на ИТС

Износът от ОАЕ за България е съставен в основните пет продуктови групи от алуминий и алуминиеви изделия; ядрени реактори, котли, машини и апарати; автомобилни превозни средства; тютюн; етерични масла и резиноиди (Фигура 7). Алуминиевите сплави заемат 42% от износа през 2019 г. и ръст от началото на наблюдавания период със за-

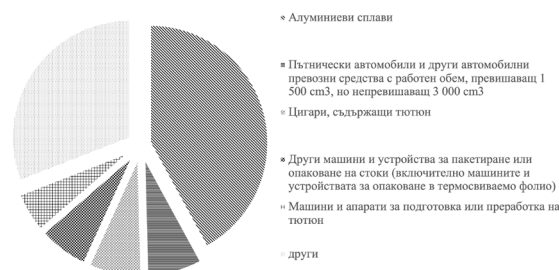
бележителните близо 15 000%. Автомобилните превозни средства също увеличават с голям темп дяла от износа с близо 1000% , и по-конкретно износа на автомобилните превозни средства с работен обем над 1 500 cm³ през 2018 г. възлиза на 2.35 млн. евро. Сред основните доставчици на България на алуминиеви сплави са Русия, Гърция, Турция и Румъния, а ОАЕ се явява на пето място като доставчик. Германия, Италия, Великобритания са трите най-големи доставчици на автомобилните превозни средства.

По отношение стоковата група на електрическите машини и апарати, които ОАЕ внася от България, страната е на 35-то място като източник на внос на ОАЕ. Основни доставчици се явяват Китай, Виетнам, Индия и САЩ. Имайки предвид че вноса на ОАЕ през 2019 г. от света е почти 33 млрд. евро, а България е износител за над 3 млрд. евро, съществува потенциал за развитие на стокообмена между двете страни за тази стокова група.

На ниво продукт при машините и устройства за пакетиране и опаковане на стоки, които са водещият продукт на внос от България, единствено Италия и Германия изпреварват България по внос, като Германия внася същия обем от продукта. Тъй като Емиратите внасят от този вид продукти за близо 97 млн. евро от света, потенциалът на България за разширяване на доставките си е голям. Вторият най-внасян продукт в ОАЕ от България са автоматичните предпазители. България се явява на девето място като доставчик, а Италия, Франция, Румъния и Китай са най-големите доставчици сред осемте преди България. Тук отново съществува потенциал при износ на България в обем от 105 млн. евро и внос от страна на ОАЕ в обеми от 250 млн. евро (през 2019 г. вносът от България е на стойност 11.5 млн. евро).

Интересно е да се отбележи, че продуктовата група с най-голям дял в износа на ОАЕ са минералните горива, минерални масла и продукти от тяхната дестилация, което съвпада с най-внасяната продуктова група от България. Двете държави не са търговски партньори по отношение на тази продуктова група. Основен доставчик за България е Ру-

сия. Електрическите машини и апарати, както и ядрените реактори, котли, машини и апарати са четвъртата и съответно петата група по износ от ОАЕ, като същите се явяват втора и трета продуктова група по внос в България. Петият по износ продукт от ОАЕ – телефони за клетъчни или други безжични мрежи е сред продуктите от втората продуктова група по внос в България. Доставчици на продукта за България са Словакия, Чехия, Нидерландия, Унгария и Китай.

Фиг. 7. Топ 5 изнасяни продукти (2019, % от общия износ на ОАЕ за България)

Източник: изчисления на автора по данни на ИТС

България изнася на първо място продуктова група електрически машини и апарати, апарати за записване и възпроизвеждане на звук и видео изображение, което се явява втората продуктова група по внос в ОАЕ. В топ продуктови групи на износа на България влизат и минералните горива, масла и продукти, ядрени реактори, котли, машини и апарати (които са на трето място по внос в Емиратите), мед и изделия от мед, житни растения. България също така е износител и на леки нефтени масла и препарати (втори продукт по износ) с обем над 1 млрд. евро, като това е петият най-внасян продукт от Емиратите с обем от над 10 млрд. евро за 2019 г., макар източниците на внос да са доминирани от Индия, Бахрейн, Кувейт, Саудитска Арабия и Ирак. Към момента сред дестинациите за износ на този продукт от България са Тунис, Египет, Гибралтар, Украйна и Гърция.

Прави впечатление, че и вноса, и износа са относително диверсифицирани – ОАЕ внася от България над 1700 продукта, като първите 5 от тях заемат дял от над 1/4, а

при износа този дял е още по-голям – малко под 1/2, от общо малко над 600 продукта. За съжаление, сериозна част от вноса е на суровини и други стоки от първичния сектор (над 60%), което значи, че въпреки положителното от гледна точка на България търговско салдо, страната изнася за ОАЕ предимно стоки с ниска добавена стойност.

Заклучение

„Концентрацията на външната търговия с една държава или икономическа интеграционна организация, какъвто е случаят на България по отношение на Европейския съюз, предопределя зависимостта на икономиката на страната от икономическото положение на страните партньори. Това от своя страна е свързано с висок риск от бързо предаване на негативни икономически шокове и явления в България“ (ИИИ, 2016, с. 41). „Увеличаването на експорта и „отварянето“ към нови потенциални пазари е добра перспектива, която би довела до стабилизиране на добрите позиции във външната търговия, особено в контекста на глобализиращите се пазари и засилването на международната конкуренция. Разширяването и задълбочаването на външнотърговските отношения може да бъде както основен фактор за използване на различни перспективи пред националното стопанство, така и катализатор за неговото развитие.“ (Marinov, 2017). В тази връзка България трябва да търси възможности за продажба на продукти не само в Европа, но и на други големи пазари (Гълъбова и др., 2016, стр. 119). Такива пазари потенциално биха могли да бъдат страните от Близкия изток и по-специално Обединените арабски емирства.

Отвореността на икономиката на ОАЕ е свързана и с развитието и растежа на икономиката на страната, ръстът на БВП, на външнотърговските потоци. Растежът на износа изпреварва този на вноса и това е свързано с условията на търговия на страната и тяхното нарастване (подобряване) и положителни стойности. Търговското салдо е положително. Българската икономика също е изключително отворена и интегрирана, и външнотърговските ѝ отношения с ОАЕ се

развиват и търпят растеж. Въпреки че стокообменът между Емиратите и България нараства през разглеждания период, той е незначителен поради редица фактори. Вносът от България като цяло преобладава над износа, затова условията на търговия с България са сравнително по-неблагоприятни в сравнение с общата търговия, която е в изключително нарастващи стойности.

Анализът показва, че съществува нереализиран потенциал на търговските отношения между България и Обединените арабски емирства. Ясен знак за това е ниският процентен дял и на двете държави във вноса и износа на всяка една от тях. Освен това двете страни недвусмислено правят стъпки за развитието на икономическото и търговско сътрудничество помежду си както чрез установяване на дипломатически отношения, така и чрез срещи на високо равнище между двете страни и обсъждания на възможностите за развитие.

ОАЕ твърдо дефинират позицията си за диверсификация на индустриите, както и подпомагане на малките и средни предприятия, и сътрудничеството между тях във всички сфери на икономиката. Затова страната има все по-отворена икономика.

България увеличава както износа, така и вноса си, като постепенно стопява между търговските потоци и съответно негативно-то търговско салдо. Стремекът, разбира се, е то да придобие положителни стойности, затова се търсят непрекъснато нови възможности за подобряване растежа на износа.

Страните виждат възможност за задълбочаване на отношенията не само във взаимната търговия, а и в инвестициите, туризма и селското стопанство. Поради тази причина се наблюдава и растеж на търговските отношения между двете държави.

Според статистиката и анализа ОАЕ и България могат още да засилят търговското си партньорство по отношение на някои продуктови групи и продукти. Несъмнено е необходимо да се изследват и други продуктови групи и продукти, които могат да допринесат за засилване на външнотърговските отношения между България и ОАЕ,

като например продукти на хранително-вкусовата промишленост, медикаменти и други. Между двете държави се подготвя Меморандум за подкрепа на малкия и среден бизнес и се обсъжда Меморандум за сътрудничество в туризма. Освен в търговията, инвестициите, туризма и селското стопанство ОАЕ и България обсъждат потенциала за сътрудничество в сферата на иновациите и авиацията. Всичко това говори за засилващи се отношения между двете страни, които могат да дадат нови възможности за развитие и подобряване условията на търговия.

Растящият потенциал на Обединените арабски емирства и добрата правно-институционална рамка, изградена от споразуменията на ЕС, са всичко, от което има нужда, за да се реализира ефективна външнотърговска политика от страна на държавата. Тази политика трябва да се изразява най-вече в предоставянето на информационни услуги на износителите и амбициозни и постоянни действия за налагане на българските стоки на тези пазари.

Използвани източници

Byanov, I. (2014). CAP implementation and its influence on land use, agrarian structure and environment in Bulgaria. *Visnyk of the Lviv University. Series International Relations*. Issue 35/2014, pp. 218–227.

Byanova, N. (2010). Narastvashtata neobhodimost ot ulesnenie na targoviyata v usloviyata na svetovna kriza. V: *Bulgaria v ES*. Veliko Tarnovo: Faber, s. 265– 274. [Бянова, Н. (2010). Нарастващата необходимост от улеснение на търговията в условията на световна криза. В: България в ЕС. Велико Търново: Фабер, с. 265– 274.]

European Parliament (EP). (2017). Gulf countries, Inar, Iraq and Yemen. Fact Sheets on the European Union – 2017. дост. на [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060604/04A_FT\(2013\)060604_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060604/04A_FT(2013)060604_EN.pdf), последно посетен на 1.07.2021.

Galabova, B. i N. Nestorov. (2016). Sashtoyanie i tendentsii pri iznosa na rudi, shlaki i pepeli. – *Science & Technologies*, Vol. VI, N

7: Social Studies, Stara Zagora: SUSZ, s. 114–119. [Гълъбова, Б. и Н. Несторов. (2016). Състояние и тенденции при износа на руди, шлаки и пепели. – *Science & Technologies*, Vol. VI, N 7: Social Studies, Стара Загора: СУСЗ, с. 114–119.]

IMF. (2020). World Economic Outlook Database, дост. на <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2020/October/select-country-group>, последно посетен на 1.07.2021.

Institut za ikonomicheski izsledvania pri BAN (III). (2016). *Godishen доклад 2016. Ikonomicheskoto razvitie i politiki v Bulgaria: Otsenki i ochakvania*. Sofia: Goreks Pres. [Институт за икономически изследвания при БАН (ИИИ). (2016). Годишен доклад 2016. Икономическо развитие и политики в България: Оценки и очаквания. София: Гореке Прес.]

Marinov, E. (2017). Bulgaria's Trade Relations with the Main Partners in Sub-Saharan Africa – Trends and Prospects. *Economics 21 Interuniversity Journal*, 1/2017, pp. 87–110.

Ministerstvo na ikonomikata (MI). (2021). Targovsko - ikonomicheski otnoshenia mezhdu republika Bulgaria i Obedinenite arabski emirstva. [Министерство на икономиката (МИ). (2021). Търговско - икономически отношения между република България и Обединените арабски емирства.] дост. на <https://www.mi.government.bg/bg/themes/obedineni-arabski-emirstva-532-333.html>, последно посетен на 1.07.2021.]

Nestorov, N. (2015). Izsledvane na vanshotargovskata deynost na balgarskite firmi. – *Inovatsiite: Dvigatel za ikonomicheskia rastezh* – 2015 g., S.: VUZF, s. 20–24. [Несторов, Н. (2015). Изследване на външнотърговската дейност на българските фирми. – Иновациите: Двигател за икономическия растеж – 2015 г., С.: ВУЗФ, с. 20–24.]

Nikolova, I. (2015). Razvitie na vanshnata targovia na Bulgaria sled 1989 g. – *Ikonomikata v promenyashtia se svyat: natsionalni, regionalni i globalni izmerenia* – *Sbornik dokladi ot mezhdunarodna nauchna konferentsia*, tom 1. Varna: Izd. Nauka i izkustvo, s. 69–75. [Николова, И. (2015). Развитие на външната търговия на България след 1989 г. – Иконо-

миката в променяния се свят: национални, регионални и глобални измерения – Сборник доклади от международна научна конференция, том 1. Варна: Изд. Наука и изкуство, с. 69-75.]

Trade Map, (2021). *ITC trade statistics*, дост. на <http://www.trademap.org/>, последно посетен на 1.07.2021.

World Bank, (2021). World development indicators, дост. на <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>, последно посетен на 1.07.2021.

Yotsov, V., Lukanova, P., Sariyski, G. i N. Nestorov. (2020). Makroikonomicheski parametri na razvitiето na balgarskata iekonomika. – *Sbornik statii ot Mezhdunarodnata nauchna konferentsia „Ikonomicheskoto razvitie i politiki – realnosti i perspektivi“ 2019*, S: Izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“, s. 15-42. [Йоцов, В., Луканова, П., Сарийски, Г. и Н. Несторов. (2020). Макроикономически параметри на развитието на българската икономика. – Сборник статии от Международната научна конференция „Икономическо развитие и политики – реалности и перспективи“ 2019, С: Издателство „Проф. Марин Дринов“, с. 15-42.]

